

Claude Addas, *İbn Arabî, Kibrit-i Ahmer'in Peşinde*, çev.: Atilla Ataman, Gelenek Yay., İstanbul 2003, 375 s.

“Söyle bana ey dost, seni nereye götürmemi istiyorsun?[...]”
- Resul’ün şehrine gitmeliyim, nurlu makamı ve kibrit-i ahmer’i bulmaya.”
İbn Arabî, Kitabu'l-İsra

İbn Arabî: Son yüzyılda görüşleri ve meşruiyeti en çok tartışılan, fikirleri doğudan batıya kadar ulaşmış ve ulaşmaya hızla devam eden İslam düşünürünü anlamak/eleştirmek/yorumlamak için hayatının bütün ince ayrıntıları ile incelemek kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Kimine göre felsefeci, kimine göre fikir mütehasısı, kimine göre hayalci, kimine göre kâfir, kimine göre yanlış yollara sapmış bir derviş, kimilerince makamı çok yükseklerde bir tasavvuf büyüğü lâkin herkesçe malum olan ortak payda; tarihte- ki özellikle tasavvuf tarihinde- ismi gün geçtikçe bilim dünyasında daha da önem kazanan bir zattır Şeyh-i Ekber Muhyiddin Muhammed bin Ali bin Muhammed el-Arabî et-Tai el-Hatimi. Kendi kitabında da bahis konusu olduğu gibi, gördüğü bir rüyanın tabirinin gerçekliği bugün bile inkâr edilemez boyuttadır. İsmine ve kitaplarına bugün Japonya’dan, Batı’nın en ücra felsefe kütüphanelerine kadar uzanan geniş bir sahada rastlamak mümkündür.

İsmi doğudan batıya kadar uzanan bir zat olarak Muhyiddin İbn Arabî hazretlerinin hakkında “Şeyh-i Ekber” mahlasının yanında küfür ehli olduğuna dair ithamların bulunması ilk başta bir tezat olarak göze çarpsa da gerek Şeyhin yazdığı kitapların tam manasıyla idrak edilememesi gerekse bu kitaptaki bilgilerin içerdiği bâtnî derinlik karşısında zahir ulemasının elindeki delillerin bu yazılardaki ifadeleri başka bir sahada yorumlamasına sebebiyet vermesi mesnetsizce ortaya atılan menfi ithamların varlığını teşkil etmektedir.

Muhyiddin İbn Arabî hazretleri kitaplarında “vahdet-i vücûd” görüşünü savunmakla beraber bu görüşü hem zahir hem de batın ilmi ile ifade etmeye gayret etmiştir. Kendisinden önce net bir sistem taşımayan tasavvufu “vahdet-i vücûd teorisi” ile sistematize ederek kendisinden sonra gelenler içinde bir kapı açmıştır.

Kibrit-i Ahmer: Aslı Arapça-Farsça olan bir terkidir. Türkçe manası “kır-

mızı kibrit”tir. Batı felsefesinde değersiz taşları altına çeviren “felsefe taşı” olarak da bilinmektedir. Bu taş kırmızı fosfor olarak da tanınmaktadır. Fosfor elementinin bu tabir içinde kullanılmasında birkaç ayrıntı göze çarpmaktadır.

*Kibrit yapımında ana madde olarak kırmızı fosfat kullanılmaktadır.

*İnsanda kalsiyum elementinden sonra en çok bulunan madde fosfor’dur.

*İnsan vücudunda besinlerin enerjiye dönüşmesinde gerekli olan madde dir.

Kibrit-i Ahmer’in tasavvuf literatüründe ki manası ise; Ma’rifetullah’a vukûfiyet ve onun gerektiği gibi yaşamak olarak adlandırılır. Ma’rifet’i kibrit-i ahmer gibi ele zor geçen kıymetli bir nimet olarak ifade ederken müşid-i kâmilleri de bu sınıflandırma içinde değerlendirirler. Yani Şeyhler dokunduğu her taş altına çeviren kibrit-i ahmerler gibi kendi terbiye süzgecinden geçirdiği –bir ne’vi dokunduğu- müşidini olgun ve kemale ermiş biri haline çevirebilirler. Kimya ilminde “Fosfor” maddesine yaptığımız ithaflardan yola çıkarsak; insanda en çok bulunan ve insandaki enerji oluşumunu ortaya çıkaran bir madde olması hasebiyle zahiri ve batîni manalarının birbirleriyle münasebeti gerçekten mühimdir. Kimya ilmine atıfta bulunarak batîni ilimle ifade edersek; müşid, müridinin içinde var olan enerjiyi açığa çıkartarak Salih bir kul olmasını sağlamaktadır.

Kitap, Muhyiddin İbn Arabî Hazretlerinin doğumu ile başlayıp bir biyografi şeklinde Şeyh-i Ekber’in yaşamındaki bütün ayrıntıları inceliyor. Kitap; bilimsel bir biyografi olarak okuyucuya yansısı da edebi bir dil ve kendiliğinden oluşan kurgu ile roman havasına bürünüp, okuyucunun Şeyh-i Ekber ile beraber yolculuk yapmasına olanak tanıyor. Bunda yazarın Şeyh-i Ekber’in hayatına paralel olarak; durağan olmayan, aksiyonel bir serüven olarak kitabı kaleme almasının büyük bir etkisi vardır.

Kitabın bir diğer göze çarpan noktası; yazarın, Fütuhât müellifinin düşüncelerini onun yaşam serüveni içinde ele almasıdır. Bunun olumlu ve olumsuz noktaları mevcuttur. İlk olarak Şeyh-i Ekber’in ifadelerinin şerhi üzerinde derin bir yoğunlaşmaya gitmemesi okuyucu tarafından şeyhin anlaşılmasına sebebiyet verecektir. Başka bir deyişle kitapta, şeyhin fikirlerini hayat serüveni içine katan yazar okuyucu için daha akıcı bir dil kullansa da Şeyhin düşüncelerini açma noktasında biraz sığ kalmıştır. Kitabın bir şerh kitabı olmadığı, bir biyografi kitabı olduğunu da düşünürsek kitabın yönetimini anlamamıza imkân sağlar.

Yazar, gerek Michael Chodkiewicz gibi İbn Arabî ve tasavvuf düşüncesinin önemli araştırmacısı olarak tanınan bir akademisyenin kızı olması gerekse

kendi akademik yolculuğunu Şeyh-i Ekber üzerinde yapması sebebiyle uzun bir zamandan beri biyografisini ele aldığı Fütuhât müellifi ile hemhâl olmuştur. Bu aşinalık kendisini Şeyh üzerine yazılmış birçok esere ulaşma fırsatı sağlamıştır. Ayrıca yazar bununla da sınırlı kalmayıp Şeyh hakkında yapılan araştırmaları karşılaştırarak en doğru bilgiye ulaşmaya çabalamıştır. Bu sayede Endülüs'ten Şam'a kadar uzanan uzun yolculuk sırasında şeyhin hayatındaki birçok karanlıkta kalmış kısım açığa kavuşmuştur. Okuyucunun da kitabı okurken gözüne çarpacağı ilk nokta dipnotlar ve kitabiyatın çeşitliliği olacaktır.

Yazarın şeyh ile beraber yaptığı yolculuk sırasında Şeyh'i daha iyi ifade etmeyi sağlamak maksadıyla bulunduğu yerin siyasî, iktisadî ve toplumsal yapılarının da derinliğine inerek anlatması hem okuyucunun tahayyülünü arttırmış hem de Şeyh'in seyahati sırasında nelerle karşılaştığını anlamamıza yardımcı olmuştur. Çünkü Şeyh'in kendi iç dünyasında yaşadığı olaylar kadar ikametindeki olaylar da yaşam tarzını belirlemektedir. Şeyh'in zahirî ve batîni ilimlerin ikisine de vâkıf olması halet-i ruhiyesindeki etkenler kadar dış dünyadaki etkilerin de önemini arz etmektedir.

Yine kitabın en çok göze çarpan ve önemli noktalarından biri kitabın sonunda yazarın aktardığı kronolojik sıralama tablolarıdır. Bu tablolarda Şeyh-i Ekber'in hangi tarihte nerede olduğu, hayatındaki ve tarihteki mühim olaylar kaynakları ile beraber kolaylıkla anlaşılacak bir tablo haline getirilmiş, bunun yanı sıra Şeyh'in tasavvuf cereyanları ile olan bağı, ders aldığı hocaları ve dört silsile de yayınlanmıştır. Bu ekler araştırmacılar için büyük bir kolaylık sağladığı kadar da okuyucu için de Şeyh'in hayatının bir özeti olarak da büyük bir önem arz etmektedir.

Sonuç olarak Claude Addas'ın müellifi olduğu bu kitap, sahasındaki en önemli müracaat kaynağı olmasının yanı sıra Şeyh-i Ekber'in yaşamını da akademik çevreden de daha öteye götürmeyi başararak Şeyh'in daha geniş çevrelere tanıtılmasına olanak sağlamaktadır. Böyle bir kitabın İngilizce ve İspanyolca çevirilerinden sonra Türkçeye de kazandırılması beraberinde Türk okuyucular için eşsiz bir kaynak olarak külliyatlarında yer bulmasını getirmiştir.

Günümüzde yapılan çalışmalar ve Şeyh-i Ekber hakkında yazılan kitapların artması fikirlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu araştırmalar ve kitapların sayısı Doğu ve Batı'nın ortasında bulunan Türkiye'de ise son zamanlarda bu artışa uyum sağlayarak Türkçe kaynakların sayısını da arttırmakla beraber araştırmacıların Şeyh-i Ekber'in fikirlerini daha sağlıklı inceleme fırsatını da geliştirmektedir.

Hazırlayan: Dr. Vahit GÖKTAŞ